

УДК 330.46

МОДЕЛЬ ПРОТИДІЇ ФІНАНСОВИМ РИЗИКАМ НА ПІДПРИЄМСТВІ

ГОЛЬТЯЄВА Л. А.

Харків

Оскільки ведення господарської діяльності неможливо без впливу фінансових ризиків, необхідно навчитися їх передбачати й мінімізувати їхні негативні наслідки. А саме, негайною потребою стає розробка комплексу активних сценаріїв розвитку підприємства, за якими можливо здійснювати передбачення та управління фінансовими ризиками.

Перевагою використання такого підходу є високий ступінь різноманіття вибору прийнятих управлінських рішень, що не залежать від інших суб'єктів господарської діяльності.

На відміну від існуючих методів керування фінансовими ризиками пропонується модель, у якій фінансовому стані перебуває підприємство, клас ризиків,

що на нього впливають і дозволяє розмежувати рекомендації для певних напрямків діяльності підприємств.

Теоретичною базою для дослідження є існуючі методи керування фінансовими ризиками, запропоновані І. А. Бланком, Вітлінським В. В., Великоіваненко Г. І., В. Вяткиним, Внуковою Н. М., В. А. Москвиним, Роговим М. А., Устенко О. Л., Фомінім П. А., Хохловим В. В. та ін. [1–4, 10, 12–14]. Кожний захід спрямований на зниження конкретного виду фінансового ризику, відповідно до класифікації фінансових ризиків [5].

Зазвичай розрізняють наступні основні групи методів керування фінансовими ризиками:

Запобігання ризику. Найбільш простим методом у системі внутрішніх механізмів нейтралізації фінансових ризиків є їхнє запобігання. Воно полягає у розробці таких заходів внутрішнього характеру, які повністю виключають конкретний вид фінансового ризику.

Диверсифікація. Використовується насамперед для нейтралізації негативних фінансових наслідків не-систематичних (специфічних) видів ризиків. Принцип дії механізму диверсифікації заснований на поділі ризиків. Диверсифікація не рятує від можливості втрат, вона зменшує ймовірність втратити все відразу.

Страхування ризику. Засновано на резервуванні підприємством частини фінансових ресурсів, що дозволяють переборювати негативні фінансові наслідки, а також перенесення фінансових ризиків на контрагента. Дана група заходів дозволяє знижувати втрати від дії різних видів фінансових ризиків.

Лімітація концентрації ризику. Механізм лімітування концентрації фінансових ризиків використовується звичайно по тим їхнім видам, які виходять за межі припустимого їхнього рівня, тобто по фінансових операціях, здійснюваних у зоні критичного або катастрофічного ризику. Таке лімітування реалізується шляхом установлення на підприємстві відповідних внутрішніх фінансових нормативів у процесі розробки політики здійснення різних аспектів фінансової діяльності. Лімітування концентрації фінансових ризиків є одним з найпоширеніших внутрішніх механізмів ризик-менеджменту, що реалізують фінансову ідеологію підприємства в частині прийняття цих ризиків і не потребують високих витрат.

Хеджування. Хеджування фінансових ризиків шляхом здійснення відповідних операцій з виробничими цінними паперами є високоефективним механізмом зменшення можливих фінансових втрат при настанні ризикової події. Однак воно вимагає певних витрат на виплату комісійної винагороди брокерам, премій по опціонах і т. п. Проте рівень цих витрат значно нижче, ніж рівень витрат по зовнішньому страхуванню фінансових ризиків.

На підставі результатів [9] і класифікації фінансових ризиків по класифікаційній ознаці «ступінь припустимості» [5] сформовані класи ризиків (припустимий, критичний, катастрофічний). Класи фінансових станів (критичне, неблагополучне, задовільне, стабільне, абсолютно стабільне) виділені за допомогою моделі розпізнавання класу фінансового стану підприємства [6]. Для додаткового уточнення й спрощення прийняття рішення ОПР визначається, для якого виду діяльності підприємства (виробниче, фінансове, кадрове, маркетингове, науково-дослідне) необхідно здійснювати захід щодо усунення фінансових ризиків.

Далі було сформовано множину активних сценаріїв розвитку подій, тобто сценаріїв з введенням керуючих елементів. Керуючі впливи, вони ж є специфічними рекомендаціями, сформовані на підставі експериментів з розробленою імітаційною моделлю впливу ризиків на діяльність підприємства [7] та виділених показників-індикаторів поліпшення пасивних сценаріїв [11].

При встановленні основної структури сценаріїв спочатку будується вкрай песимістичні та вкрай оптимістичні сценарії. Присучасній динамічності економіки вкрай оптимістичний сценарій є нереальним, а вкрай песимістичний – непотрібним варіантом розвитку подій. Весь спектр реальних сценаріїв розвитку знаходиться між цими двома формами сценаріїв. Для більш наочної та зрозумілої їх інтерпретації побудована матриця розподілення зон дії різних форм сценаріїв (табл. 1), на підставі сценарного дослідження [9] та характеристик лінгвістичних змінних «ступінь фінансового ризику» [8] і «стан підприємства» [6].

На підставі аналізу результатів моделювання сформовані такі специфічні рекомендації щодо управління фінансовими ризиками.

1. Зниження собівартість продукції, що випускається. Використання менш дорогих матеріалів, вдосконалення процесу виробництва, автоматизації робочих місць, кооперація з іншими підприємствами, які можуть виготовляти складові за меншими цінами тощо, впровадження економних технологій виробництва, переймання світового досвіду по зменшенню собівартості та ін.

2. Збільшення доходу від реалізації продукції. Орієнтація на збільшення обсягів реалізації та максимізації своєї частки ринку у боротьбі з конкурентами, на отримання підприємством цільової норми та маси прибутку з кожної одиниці товарів, що реалізуються, у визначенні рівня ціни, виходячи з кон'юнктури ринку, що склалася.

3. Зниження поточних зобов'язань. Проведення переговорів з банком про отримання кредитних канікул, прискорення оборотності оборотних коштів.

4. Стимулювання попиту, використовуючи маркетингові методи, а саме зниження ціни на вироблену продукцію, проведення маркетингових досліджень даного сегменту ринку, розширена реклама, супровід та ін.

5. Збільшення оборотних активів. Збільшити вартість оборотних активів балансу можна дооцінкою короткострокових фінансових вкладень до їхньої ринкової вартості або видачею власних векселів.

Таблиця 1

Матриця розподілення зон дії різних форм сценаріїв

Стан підприємства	Критичний	Неблагополучний	Задовільний	Стабільний	Абсолютно стабільний
Ступінь фінансового ризику					
Припустима					вкрай оптимістичний
Критична					
Катастрофічна	вкрай песимістичний				

Планові сценарії розвитку подій

6. Оптимізація податкового навантаження підприємства. Оптимізувати в рамках закону податкове навантаження підприємства. Наприклад, запропонувати підприємству податкові канікули або податкові пільги та ін.

7. Підвищення рівня конкуренції. Цей захід можливий за рахунок впровадження інновацій (за підтримки банківських кредитів, інвесторів та ін.).

Загальні та специфічні рекомендації для підприємств хімічної галузі, отримані за результатами моделювання, на основі аналізу теоретичних підходів та зіставлення з отриманими раніше результатами, зведено у табл. 2. Варто підкреслити, що в табл. 2. наведені не власне необхідні, а можливі рекомендації з усунення фінансових ризиків. Їхній остаточний набір залежить від специфіки діяльності підприємства, а також рішень управлінського складу підприємства.

В результаті дослідження була розроблена та апробована модель протидії фінансовим ризикам на підприємстві, також сформована матриця розподілення зон дії різних ризиків за різними формами сценаріїв розвитку ризикових ситуацій на підприємстві. Використання сценарного підходу до моделювання управління фінансовими ризиками дозволяє провести всебічне дослідження причин негативних та кризових явищ, які виникають при функціонуванні підприємства, виробити керуючі впливи та визначити можливі шляхи до їх вдосконалення. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Бланк И. А. Управление финансовой стабилизации предприятия. – К. : Ника-Центр, 2003. – 496 с.

2. Валерий Вяткин. Практический инструментальный управления рисками // Антикризисный менеджмент. – 2008. – №11. – С. 29–34.

3. Вітлінський В. В., Великоіваненко Г. І. Ризикологія в економіці та підприємстві: монографія. – К., 2004. – 480 с.

4. Внукова Н. М., Смоляк В. А. Економічна оцінка ризику діяльності підприємств: проблеми теорії та практики: Монографія. – Х. : «НЖЕК», 2006. – 184 с.

5. Гольяєва Л. А. Аналіз проблеми класифікації фінансових ризиків // Економіка: проблеми теорії та практики: 36. наук. пр. міжн. наук.-практ. конференції. –Х. : ХІБМ, 2008. – С. 147 – 153.

6. Гольяєва Л. А. Модель розпізнавання класів фінансового стану підприємства // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». Спецвипуск 28.– Ч. П. – Ужгород, 2009. – С. 55 – 61.

7. Гольяєва Л. А., Полякова О. Ю. Имитационная модель влияния рисков на деятельность предприятия // Материалы II Международной конференции «Современные проблемы моделирования социально-экономических систем» // Бизнес Информ.– 2010.– №4(2). – С. 6 – 9.

8. Гольяєва Л. А. Принципи побудови моделей розпізнавання ступеня фінансового ризику // Математичні методи та моделі в оподаткуванні, бізнесі, економіці: збірник матеріалів VIII Міжвузівської наук.-практ. студентської конф. – Ірпінь: НУ ДПС України, 2010. – С. 24 – 26.

Таблиця 2

Заходи щодо усунення фінансових ризиків

Ступінь фінансового ризику	Напрямок діяльності підприємства	Класи фінансових станів				
		Критичне	Неблагополучне	Задовільне	Стабільне	Абсолютно стабільне
Припустима	Виробничий	запобігання ризику, диверсифікація				
	Фінансовий				специфічні, страхування	страхування ризику
		запобігання ризику, диверсифікація, хеджування				
	Кадровий	запобігання ризику			запобігання ризику	
	Маркетинговий	диверсифікація, запобігання ризику			диверсифікація, запобігання ризику	
Науково-дослідний				запобігання ризику		
Критична	Виробничий	лімітація концентрації ризику, диверсифікація, запобігання ризику				
	Фінансовий			специфічні	диверсифікація, страхування ризику	
		лімітація концентрації ризику, запобігання ризику, хеджування,				
	Кадровий	запобігання ризику, лімітація концентрації ризику				
	Маркетинговий				специфічні	диверсифікація
Науково-дослідний				запобігання ризику, лімітація концентрації ризику		
Катастрофічна	Виробничий	лімітація концентрації ризику				
	Фінансовий				диверсифікація	
		лімітація концентрації ризику, страхування, хеджування				
	Кадровий	лімітація концентрації ризику				
	Маркетинговий	лімітація концентрації ризику			лімітація концентрації ризику, диверсифікація	
Науково-дослідний				запобігання ризику		

9. Гольяева Л. А. Сценарный подход к моделированию непредвиденных рисков ситуаций на предприятии // Развитие Украины в XXI ст. : економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми: Зб. наук. праць міжн. наук.-практ. конференції.– Вінниця: ВТЕІ КНТУ, 2010.– Ч2.– с. 19 – 25.

10. Москвин В. А. Механизмы нейтрализации финансовых рисков.– Режим доступа: <http://www.cfn.ru>.

11. Полякова О. Ю., Гольяева Л. А. Модель формирования признакового пространства для оценки финансового состояния предприятия // Материалы международной конференции «Современные проблемы моделирования

социально-экономических систем» // Бизнес Информ.– 2009.– №2(2). – С. 80–83.

12. Рогов М. А. Риск-менеджмент: Монография. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 120 с.

13. Устенко О. Л. Теория экономического риска: Монография. – К. : МАУП, 1997. – 164 с.

14. Фомин П. А., Хохлов В. В. Оценка эффективности использования финансов предприятий в условиях рыночной экономики.– 158 с.

15. Режим доступа: // <http://www.cis2000.ru>.